

TÜRKİYE'DE ÇOCUK İSTİSMARI VE AİLE İÇİ ŞİDDET ARAŞTIRMASI

ÖZET RAPOR

TÜRKİYE'DE
ÇOCUK
İSTİSMARI
VE AİLE İÇİ
ŞİDDET
ARAŞTIRMASI

ÖZET
RAPOR

Araştırmanın yürütücüleri:

T.C. Bařbakanlık Sosyal Hizmetler ve ocuk Esirgeme Kurumu
(Buradan itibaren *SHÇEK* olarak anılacaktır)

UNICEF – Türkiye
(Buradan itibaren *UNICEF* olarak anılacaktır)

Araştırmanın Ulusal koordinatrlgn gerçekleştirilen firma:

TAYLOR NELSON SOFRES PİAR ARAşTIRMA DANIřMANLIK VE TİC.A.ř.
(Buradan itibaren *TNS Piar* olarak anılacaktır)

Araştırmanın Ulusal Danışmanı:

Prof. Dr. Ümran Korkmazlar Oral
(Buradan itibaren *Ulusal Danışman* olarak anılacaktır)

Araştırmanın Uluslararası Danışmanı:

Rachel Kabir
(Buradan itibaren *Uluslararası Danışman* olarak anılacaktır)

zet Raporu Yayına Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Ümran Korkmazlar Oral
Pınar Engin
Zeynep Büyükyazıcı

Baskı: 2010

Bu yayının içeriğinin sorumluluğ “yalnızca” yazarlarına aittir ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşlerini temsil etmemektedir.

İÇİNDEKİLER	3
TABLO VE ŞEKİL LİSTESİ	5
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
1 ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	10
1.1 <i>Araştırmanın Amacı</i>	11
2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
2.1 <i>Nitel Araştırma Yöntemi</i>	13
2.2 <i>Nicel Araştırma Yöntemi</i>	13
Örnekleme Tasarımı	14
Nicel Araştırmada Kullanılan Araştırma Araçları	14
2.3 <i>Veri Analizi ve Raporlama</i>	15
2.4 <i>Araştırmada Dikkat Edilen Başlıca Hususlar</i>	15
3 ARAŞTIRMA BULGU VE SONUÇLARI	17
3.1 <i>Nitel Araştırma Bulguları</i>	17
3.1.1 İstismar İle İlgili Bulgular	18
3.1.1.1 <i>Çocuklardan Elde Edilen Bulgular</i>	18
3.1.1.2 <i>Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular</i>	19
3.1.2 İstismanın Nedenleri İle İlgili Bulgular	21
3.1.2.1 <i>Çocuklardan Elde Edilen Bulgular</i>	21
3.1.2.2 <i>Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular</i>	22
3.1.3 İstismanın Etkileri ile İlgili Bulgular	22
3.1.3.1 <i>Çocuklardan Elde Edilen Bulgular</i>	22
3.1.3.2 <i>Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular</i>	23
3.1.4 İstismalarla Başetme Yöntemleri ile İlgili Bulgular	23
3.1.4.1 <i>Çocuklardan Elde Edilen Bulgular</i>	23

3.1.4.2	<i>Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular</i>	24
3.1.5	Katılımcıların Grup Çalışmalarından Öğrendikleri	25
3.1.6	Katılımcıların İstismarı Önleme ile İlgili Önerileri	27
3.1.7	Niteliksel Araştırmalardan Öğrenilenler	28
3.2	<i>Nicel Araştırma Bulguları</i>	29
3.2.1	Tanık Olunan İstismar	29
3.2.2	Maruz Kalınan İstismar	32
3.2.3	Baş Etme Yöntemleri	36
3.2.4	Çocukların İstismarı Önlemeye Yönelik Önerileri	37
4	SONUÇLAR	38
	Öneriler	39
5	ARAŞTIRMAYA KATKI SAĞLAYANLAR	40

TABLolar

Tablo 1	13
Gerçekleştirilen Grup Çalışmaları / Grup Çalışmalarındaki Katılımcı Sayısı	
Tablo 2	14
Verilen bloklarda yapılan özet tarama sonuçları	
Tablo 3	31
7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları duygusal ve fiziksel istismar türleri ve tanık oldukları yerler	
Tablo 4	32
7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları cinsel istismar türleri, tanık oldukları yerler, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler	
Tablo 5	33
7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları ihmal türleri, istismarın nedeni ve yarattığı etkiler	
Tablo 6	34
7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları duygusal istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler	
Tablo 7	35
7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları fiziksel istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler	
Tablo 8	36
7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları cinsel istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler	
Tablo 9	37
İstenmeyen davranışlarla baş etme yöntemleri, yardım alınan kişiler ve nasıl yardımcı olunduğu	
Tablo 10	37
İstismara Maruz Kalan Çocukların Okuldan Yardım İsteme Oranları	
Tablo 11	38
Çocukların, çocuk genç istismarını ve ihmalini önlemek için önerileri	

ŞEKİLLER

Şekil 1	30
7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları istismar türleri	
Şekil 2	33
7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları istismar türleri	

TÜRKİYE’ DE ÇOCUK İSTİSMARI VE AİLE İÇİ ŞİDDET ARAŞTIRMASI

Dünya Sağlık Örgütü’nce, “çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar” çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir. Çocukların, ana-babalarının ya da başkalarının bakımında iken “bedensel ve zihinsel şiddetin her türünden” korunmaları gerektiği, ülkemizin de taraf olduğu Çocuk Haklarına dair Sözleşme’de de yer almaktadır.

Ülkemizde çocuğa yönelik pek çok araştırma gerçekleştirilmektedir. Ancak bu araştırmalar incelendiğinde, çocuk istismarı ve aile içi şiddet konusunda kapsamlı ve derinlemesine yapılmış araştırma verilerinin bulunmadığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına dair Sözleşme gereği hazırlanarak BM Çocuk Hakları Komitesine sunulan ilk ülke raporumuzu inceleyen Çocuk Hakları Komitesi Sonuç Gözlemlerinde, “Çocuk İstismarı ve İhmali” başlığı altında, 46. maddede “.....ev içi şiddet kötü muamele ve cinsel istismar da dahil her tül sömürü hakkında araştırma yaptırmasını taraf devlete tavsiye etmektedir.....” denilmektedir.

Söz konusu araştırmada, Genel Müdürlüğümüz koordinatörlüğünde, Avrupa Birliği’ nin mali katkısı, UNICEF’in teknik desteği ve TÜİK’ in önerdiği örneklerle, TNS Piar Araştırma Şirketi tarafından, BM Çocuk Hakları Komitesi’nin tavsiye niteliğindeki sonuç gözlemleri de dikkate alınarak, hem kötü muamele gören hem de kötü muamele uygulayanın bakış açısı, niteliksel ve niceliksel olarak araştırılmıştır.

Bu araştırmada, ülkemizdeki tüm çocukların her türlü şiddetten korunması, konuya ilişkin koruyucu ve önleyici politikalar ve hizmet modelleri geliştirilmesine yönelik veriler elde edilmesi hedeflenmiş olup niteliksel ve niceliksel yöntemler kullanılmıştır. Araştırmanın öncelikleri açısından, ülkemizdeki çocuk istismarı ve aile içi şiddet konusunda mevcut politikalar ve mevzuata ilişkin ön araştırma yapılarak bir mevcut durum analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların istismarı önleme ile ilgili önerilerine de yer verilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, çocukları korumak ve iyileştirmek amacıyla geniş anlamda toplumda hassasiyet yaratacak eğitim kampanyalarının başlatılmasının kaçınılmaz olduğu; farkındalık yaratıldıktan sonra ailelere, öğretmenlere ve çocuklara yönelik iyileştirici adımlara ihtiyaç duyulduğu; çocukları istismardan korumak ve aile içi şiddeti önlemek için yalnızca çocuklar ya da ailelerle çalışmanın yeterli olmayacağı ve farklı alanlarda araştırmalar yapılması gerektiği gibi ana unsurlar yer almıştır.

Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması’nın çocuklarımızın her türlü şiddet ve istismardan korunmasına yönelik önemli bir adım olduğu düşüncesiyle, bu araştırmanın ilgili tüm sektörler ve toplumun tüm kesimlerinde yürütülmesi gereken çalışmalara ışık tutmasını diliyorum.

Dr. İsmail BARIŞ
SHÇEK Genel Müdürü

Çocuklar da yetişkinler gibi temel insan haklarına sahiplerdir. Bu haklar, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme hükümlerinde de belirtilmiştir. Bu Sözleşme’de imza atan devletlerin de kabul ettiği üzere, çocukların:

- Fiziksel ve duygusal şiddet ya da istismara, ihmale, cinsel taciz dâhil her türlü kötü muameleye karşı korunması;
- İşkence ya da diğer zalimce, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulmaya karşı korunması;
- Okul disiplininin insani saygınlık çerçevesinde ve Sözleşme hükümleriyle tutarlı bir biçimde sağlanması şart koşulmaktadır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme gereği taraf devletler, çocukların yukarıda sözü geçen konulardaki görüşlerini özgürce ifade etmelerine olanak tanımakla ve bu görüşleri dikkate almakla da yükümlüdürler.

Sözleşme’de uzun süredir imzası bulunan Türkiye de, çocukların bu ve tüm diğer haklarını tanımakla yükümlüdür. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çocuklara kötü muamele edildiğine, fiziksel ve duygusal istismarın yalnızca evde değil, okulda ve işyerinde de “ceza, disiplin” adı altında uygulandığına, ne yazık ki birçoğumuz tanık olmaktadır. Türkiye’nin Başlangıç Raporu hakkındaki sonuç gözlemlerinde Çocuk Hakları Komitesi, ‘bu uygulamaların boyutunun, kapsamının ve niteliğinin anlaşılmasını sağlamak, gerekli tedbirleri ve politikaları benimsemek ve davranışların değiştirilmesine katkıda bulunmak amacı ile Türkiye’nin aile içi şiddet, kötü muamele ve cinsel istismar da dahil olmak üzere istismar hakkında çalışmalar yapması gerektiğini’ vurgulamıştır. Komite şiddeti anlamak için, başlangıç ve başvuru noktası olarak çocukların kendi deneyimlerinden yararlanılmasını önermiştir.

Araştırılması zor ve “nazik” bir konu olan çocuk istismarı konusunda Türkiye’de derinlemesine yapılmış yeterli araştırma bulunmadığından, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Avrupa Birliği’nin mali katkısı ve UNICEF’in teknik desteği ile SHÇEK Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, TÜİK’in önerdiği örnekleme TNS Piar Araştırma Şirketi tarafından bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Ulusal ve Uluslararası Danışmanların rehberliğinde, Komitenin önerisi dikkate alınarak başlangıç noktası çocuklar olmak üzere, istismar nitel ve nicel açıdan irdelenmiştir. Ayrıntılı planlama döneminin ardından başlanan araştırmanın saha çalışması 2008 yılı içerisinde tamamlanmıştır.

Çocuk Hakları Komitesi, ayrıca tüm taraf devletlerin çocuklara karşı şiddet hakkında yapacakları kapsamlı araştırmalardan alınacak sonuçların geniş kapsamlı biçimde duyurulmasını ve yine bu sonuçlara göre program ve siyaset oluşturulmasını önermiştir. Bu amaçla, araştırma planlanırken önleyici, koruyucu ve düzeltici yaklaşıma yardımcı olabilecek bilgiye ulaşmak da hedeflenmiştir. Bu bilgiler ışığında, çocuklarla ve yetişkinlerle gerçekleştirilen özellikle odak grup çalışmaları aracılığıyla, istismar konusunda geniş kapsamlı veriler elde edilmiştir. Bu araştırmanın, Türkiye’de çocuk istismarını önleme ve çocukları koruma konusunda ilgili kurum ve kuruluşlara yol göstereceğini umuyorum.

Prof.Dr. Ümran Korkmazlar-Oral
Ulusal Danışman

1

Araştırma Hakkında Genel Bilgiler

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ-WHO, 1999) çocuk istismarını, çocuğun hayatına, sağlığına, gelişimine, güven, sorumluluk ve becerilerle ilgili genel değerlerine zarar vermek şeklinde tanımlamaktadır. Özellikle çocuklukta maruz kalınan şiddet, istismar ve ihmal, derin izler bırakmakta, akıl ve ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Araştırmalar, şiddetin şiddet doğurduğunu, şiddetin erken yaşlarda öğrenildiğini göstermektedir. Şiddetin sorun çözme, ceza verme aracı ya da statü, saygı kazanma yöntemi olarak kullanıldığı ortamlarda büyüyen birçok çocuk ve gencin, yetişkin olduklarında özellikle kendi eşlerine ya da çocuklarına şiddet uygulama olasılığı yüksektir. Çocukları şiddetten korumanın, toplumları şiddetten arındırmaya giden yolun başı olarak düşünülürse, bu alanda yapılacak çalışmaların önemi yadsınamaz.

Türkiye’de dayağın bir disiplin yöntemi olarak algılanabildiği ve kullanıldığı dilimize yerleşmiş “ananın vurduğu yerde gül biter”, “dayak cennetten çıkmadır” “eti senin kemiği benim” gibi atasözlerinde de kendini göstermektedir. Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet konusunda kapsamlı, derinlemesine yapılmış araştırma ve-

rileri yeterli değildir. Çocuk Hakları Komitesi Türkiye ile ilgili raporunda, boyutunun, kapsamının ve niteliğinin anlaşılmasını sağlamak, gerekli tedbirleri ve politikaları benimsemek ve davranışların değiştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla aile içi şiddet, kötü muamele ve cinsel istismar da dahil olmak üzere istismar alanında araştırmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Bu alana katkıda bulunmak ve derinlemesine, kapsamlı veriler elde etmek üzere, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Avrupa Birliği’nin mali katkısı ve UNICEF’in teknik desteği ile SHÇEK Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde, TÜİK’in önerdiği örnekleme TNS Piar Araştırma Şirketi tarafından bu araştırma planlanmıştır. Ulusal ve Uluslararası Danışman rehberliğinde gerçekleştirilen bu araştırmada, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin önerisi dikkate alınarak başlangıç noktası çocuklar olmak üzere, hem kötü muamele gören hem de kötü muamele uygulayanın bakış açısı niteliksel ve niceliksel açıdan irdelenmiştir. Niteliksel veriler Mart 2008, niceliksel veriler ise Ağustos 2008 tarihlerinde tamamlanmıştır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın ana hedefi, çocukları şiddetten korumak ve toplumu şiddetten arındırmak için yapılacak mücadeleye ve müdahale programlarına yol gösterecek veriler elde etmektir. Bu hedefe ulaşmak için hem niteliksel, hem de niceliksel yöntemler kullanılmış, aşağıdaki araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

- çocukların gündelik yaşamlarında maruz kaldıkları istismar türleri,
- istismar davranışlarının nedenlerine yönelik algıları,
- istismarın üzerlerinde yarattığı etkiye yönelik algıları,
- istismarla başa çıkma ve kendilerini bu davranışlardan koruma konusunda kullandıkları yöntemler
- istismarı önlemek için alınabilecek tedbirler hakkındaki görüşleri.

2

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın başlangıç aşamasında, Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet konusunda mevcut politikalar, mevzuat ve araştırma hakkında ön araştırma yapılarak, kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır.

Çocuk istismarı ve aile içi şiddetle ilgili kapsamlı ve derinlemesine veri toplamak amacıyla, araştırmanın ilk aşamasında, nitel araştırma tekniklerinden odak grup çalışması yöntemi kullanılmıştır. Niteliksel aşamayı takiben, bu aşamadan elde edilen bulgular ışığında, araştırmanın niceliksel aşaması gerçekleştirilmiştir. Tüm araştırma yöntemleri, ulusal danışman, TNS Piar ve uluslararası danışman’ın katkılarıyla geliştirilmiştir. Bu süreçte UNICEF ve SHÇEK’ten, araştırma teknikleri hakkında geribildirim alınmıştır. Niteliksel bölümde kullanılan odak grup çalışmaları rehberi, ulusal danışman tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca tüm araştırma ekibi, nitel ve nicel görüşmeleri uygun şekilde gerçekleştirmelerini sağlayacak beceriler konusunda eğitilmişlerdir. Odak grup çalışmalarının tamamında psikologlar görev almıştır. Tüm saha araştırmaları, TNS Piar ve ulusal danışmanın tam gözetimi altında yürütülmüştür.

2.1 Nitel Araştırma Yöntemi

Araştırmanın ilk aşamasında, nitel araştırma tekniklerinden odak grup çalışması yöntemi kullanılmıştır. Farklı bölgelerde yaşayan çocuk ve yetişkin hedef gruplarının deneyimleri/algıları arasındaki farklılıkların belirlenebilmesi amacıyla niteliksel aşama Türkiye’de 6 ilde yürütülmüştür. Bu iller, SHÇEK ve TNS Piar tarafından, mümkün olan en farklı algı ve deneyimlere ulaşılabilmesi için, sosyo-ekonomik ve kültürel olarak heterojen grupları içinde barındıran farklı coğrafi bölgelerden seçilmiştir. Niteliksel araştırma, bulunduğu bölgenin sosyo-kültürel örgülerini en iyi yansıttığı varsayılan İstanbul, Samsun, Konya, Şanlıurfa, Adana ve Erzurum’da gerçekleştirilmiştir. Bu illerde toplam 235 katılımcı ile 30 grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların dağılımı **Tablo 1**’de görülmektedir.

Araştırmanın nitel bölümünün saha çalışması 24 Ocak 2008 tarihinde başlamış, 23 Mart 2008 tarihinde sona ermiştir.

Gruplar	Toplam Gerçekleştirilen Grup Çalışmaları Sayısı	Toplam Katılımcı Sayısı
7-10 yaş kız	2	14
11-14 yaş kız	3	25
15-18 yaş kız	3	25
7-10 yaş erkek	3	22
11-14 yaş erkek	3	23
15-18 yaş erkek	2	17
Anne	5	38
Baba	4	31
Büyükanne	2	15
Büyükbaba	1	8
Öğretmen	2	17
TOPLAM	30	235

Tablo 1 - Gerçekleştirilen Grup Çalışmaları / Grup Çalışmalarındaki Katılımcı Sayısı

2.2 Nicel Araştırma Yöntemi

Araştırmanın ikinci aşaması olan nicel aşamada, Türkiye’deki 7-18 yaş arası çocuk nüfusunu temsil eden (evde ikamet eden) çocuklardan bilgi toplamak için “yüz yüze görüşme” yöntemi kullanılmış, anket ve soru formlarından da yararlanılmıştır.

Örneklem tasarımı

Niceliksel araştırmanın örneklem büyüklüğü ve araştırma kapsamındaki örnek haneler TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından “İki Aşamalı Küme Örneklemesi” kullanılarak belirlenmiştir. Nicel araştırma NUTS 2¹ bölge tasnifinde, TÜİK tarafından belirlenen 61 ilde 01.05.2008-18.08.2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Buna göre, her hanede ikamet eden 7-18 yaş arasındaki çocukların tümü ile görüşülmesi planlanmıştır. Araştırma kapsamında, toplam 1328 hanede 1886 çocukla görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşülen çocukların yüzde 54’ü erkek, yüzde 46’sı kızdır.

TÜİK tarafından saha çalışmalarında kullanılmak üzere 3030 asıl, 6060 yedek, toplam 9090 blok hane; 32 köy adresi verilmiştir. 9090 blok hanenin bulunduğu alanların 7200’ü TÜİK tarafından kentsel, 1890’ı kırsal alan olarak tanımlanmaktadır. Bu hane ve köylerin taranması sonucunda, kentsel ve kırsal kırılımda Tablo 2’deki figürler elde edilmiştir:

9090 + 32 Köydeki Hanelerin Özet Tarama Sonuçları	
Anket gerçekleştirilen hane sayısı	1328
Seçilen örnekleme 7-18 yaş grubunda çocuk bulunmayan hane sayısı	1781
Kentsel alanda 15 asıl + 2 yedek 45’lik blokta 15 hanenin başarılı hane kabul edilmesi sonrasında gidilmeyen hane sayısı	1652
Kırsal alanda blok /adresi verilen ancak blokta gereken hedef anket sayısının tamamlanması sonrasında gidilmeyen hane sayısı	1122
Çeşitli sebeplerle görüşme gerçekleştirilemeyen hane sayısı*	3207
TOPLAM HANE SAYISI	9090

Tablo 2 - Verilen bloklarda yapılan özet tarama sonuçları

* Bu sebepler ayrıntılı olarak genel raporda görülebilir.

Nicel araştırmada kullanılan araştırma araçları

Nicel Araştırmada aşağıda belirtilen araştırma araçları kullanılmıştır:

- Soru Formu
- Hane Halkı Bilgi Formu
- Temas Formu

Hane halkı Bilgi Formu’nda hane halkı ile ilgili bilgiler toplanmış ve görüşme yapılması amaçlanan çocuklar tespit edilmiştir. Her başarısız hane için Temas Formu

1 NUTS 2: Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum süreci doğrultusunda belirlenen istatistiki bölge sınıflamasıdır. Üç ayrı düzeyde NUTS (The Nomenclature of Territorial Units of Statistics) bölgeleri oluşturulmuştur. NUTS 2, 26 bölgeyi temsil etmektedir.

doldurulmuş, o hanede görüşme gerçekleştirilememesi sebepleri bu forma işaretlenmiştir.

Araştırmanın nicel aşamasında hanenin diğer üyelerinin çocuk üzerinde yarattığı baskı hissini olabildiğince azaltmak amacıyla, mümkün olan koşullarda, çocuklarla ev dışında görüşme yapılmıştır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda görüşmenin, görüşmecinin ve çocuğun yalnız kalabileceği başka bir odada yapılmasına çalışılmış; bunun da sağlanamadığı durumlar için bir ebeveyn soru formu yaratılmış; çocuklarla yapılan görüşmeler sırasında ebeveynler de bu soru formunu doldurmuşlardır.

2.3 Veri Analizi ve Raporlama

Araştırmanın nitel verilerinin analizi, yorumlanması ve raporlandırılması Ulusal Danışman tarafından yapılmıştır.

Nicel verilerin girişi, özellikle TNS Piar için tasarlanmış Qxgir programı kullanılarak yapılmıştır. Nicel aşamada toplanan verilerin saklanması için SQL veritabanı kullanılmış ve tablo oluşturma analizi Quantum Programı ile yapılmıştır.

Nicel araştırmaya ait veriler, yaş ve cinsiyet değişkenleri bazında çapraz tablolar alınarak analiz edilmiştir.

2.4 Araştırmada Dikkat Edilen Başlıca Hususlar

- Araştırmanın hem nitel, hem nicel uygulama akışında, katılımcıları koruyucu-iyileştirici etki bırakacak sıralamaya dikkat edilmiştir. Nitel aşamanın titizlikle seçilen etkinliklerinde, istismar olgularının tanı ve psikoterapisinde kullanılan hikâye, mektup yazma, sanatla dışa vurum ve EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme) tekniklerinden yararlanılmıştır. Uygulama akışında, katılımcıların özdeşleşmelerini, paylaşımlarını kolaylaştıracak ve iyileştirici etki bırakacak yaklaşıma özen gösterilmiştir.
- Araştırmanın konusunun zor ve nazik olduğu bilinciyle, grup çalışmasının akışı olumsuzdan olumluya doğru planlanmıştır. Bu akış ile, araştırma amacı doğrultusunda elde edilmek istenen bilgilere ulaşmak, aynı zamanda katılımcıların kendi becerileri ve güçleri ile ilgili farkındalık yaratmak hususları göz önünde bulundurulmuştur.
- Katılımcıların herhangi bir zarar görmemeleri için, araştırmanın amacı katılımcıya açık bir şekilde anlatılmış, uygulamalar sırasında “istismar” ve “şiddet” yerine “istenmeyen/olumsuz davranışlar” sözü kullanılmıştır.

- Grup tartışmalarında, araştırma kapsamında sağlıklı ve doğru bilgi toplanması açısından, katılımcıların rızasına bağlı olarak ses kaydı yapılmıştır. Ses kaydı yapılabilmesinin katılımcının rızasına bağlı olduğu katılımcılara hatırlatılmış; rızalarının olup olmadığı yazılı olarak belgelendirilmiş ve ses kayıtları, kesinlikle üçüncü taraflarla paylaşılmamak üzere TNS Piar’ın güvencesi altına alınmıştır. Katılımcının rıza göstermediği durumlarda, görüşmeciler not almıştır.
- Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Katılımcılara, söyleyecekleri her şeyin gizli kalacağı ve adlarının başka hiç kimseyle paylaşılmayacağı bildirilmiştir.
- Araştırma yönteminin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için, nitel ve nicel görüşmelere katılanlardan herhangi bir yardım talebi geldiğinde, ayrıca grup çalışmalarından sonra yardıma gereksinimi olduğu gözlenenlere, Türkiye’nin her yerinden ulaşabilecekleri “Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı”nın ve buldukları yerlere yakın başvurabilecekleri merkezlerin adres ve telefon numaraları verilmiştir.
- Araştırmanın konusunun zor olması nedeniyle uygulayıcıları travmatik etkiden korumak amacıyla en az iki kişilik ekipler olmasına ve gün bitiminde yaşananları ulusal danışman ile paylaşmalarına özen gösterilmiştir.

3

Araştırma Bulgu ve Sonuçları

3.1 Nitel Araştırma Bulguları

Araştırmanın nitel verileri, çocuklar ve yetişkinler için hazırlanan grup çalışma rehberleri kullanılarak “odak grup çalışmaları” yöntemi ile toplanmıştır. Grup çalışma rehberleri, çocukların maruz kaldığı istismar ve aile içi şiddet konusunda, katılımcıların kendi deneyimleri ve tanık oldukları olaylarla ilgili algılarını ortaya çıkaracak etkinliklerden oluşturulmuştur. Titizlikle seçilen etkinliklerde, istismar olgularının tanı ve psikoterapisinde kullanılan hikâye, mektup yazma, sanatla dışa vurum ve EMDR tekniklerinden yararlanılmıştır. Uygulama akışında, katılımcıların özdeşleşmelerini, paylaşımlarını kolaylaştıracak ve koruyucu- iyileştirici etki bırakacak sıralamaya dikkat edilmiştir.

3.1.1 İstismar ile İlgili Bulgular

3.1.1.1 Çocuklardan Elde Edilen Bulgular

Bütün çocuk katılımcılar, yaş, cinsiyet ve bölge farkı olmaksızın istismarın sırasıyla ev, okul ve sokakta gerçekleştiğini; istismar eden kişilerin de sırasıyla baba, öğretmen, anne, arkadaş ve komşu olduğunu anlatmışlardır. Ayrıca her yaşta çok sayıda çocuk, okul ortamında öğretmenlerinin fiziksel ve duygusal istismarına uğradıklarını bildirmişlerdir. Yaş büyüdükçe okul ya da mahalle arkadaşlarının olumsuz davranışlarını içeren olaylar ön plana çıkmaktadır.

7-14 yaş dilimindeki kız çocuklar, duygusal istismara en çok arkadaş, öğretmen, baba ve anneleri tarafından maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yaşta erkek çocuklar ise duygusal istismarı en çok uygulayanların öğretmenleri, arkadaşları ve babaları olduğunu bildirmişlerdir. 15-18 yaş dilimindeki erkeklere bakıldığında daha çok arkadaşlarının ve babalarının; aynı yaş dilimindeki kızlara ise öğretmenlerinin ve annelerinin duygusal istismar uyguladıkları görülmektedir. Hakaret etmek, alay etmek, lakap takmak, tehdit etmek, bağırarak, fikrini sormamak, baskı yapmak, küçük düşürmek, suçlamak, başkalarıyla kıyaslamak en sık söz edilen duygusal istismar yöntemleridir.

“Bizim İngilizce öğretmenimiz var soruyu bilmediğimiz zaman bize bağırıyor hakaret ediyor.” (kız, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Adana)

Müzik öğretmeni tek ayak üstünde dizdi bizi bahçede, sınıfta gürültü yapıldı diye” (erkek, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Samsun)

“Ben sınıfta otuyordum dört göz dedi bana, dört göz değilim dedim. Ben gözlük kullanıyorum ama bunu ben istemedim.” (kız, 7-10 yaş, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

Fiziksel istismar söz konusu olduğunda; 7-14 yaş dilimindeki kız çocukları en çok anne, baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler tarafından bu davranışlara maruz kalmaktadır. Erkek çocuklar ise sırasıyla, arkadaş, öğretmen, baba, büyük kardeş ve tanımadıkları birinin fiziksel istismarına uğramışlardır. 15-18 yaş diliminde kızlar, az sayıda fiziksel istismar bildirmişler, uygulayanların daha çok baba ve öğretmen olduğunu söylemişlerdir. 15-18 yaş dilimindeki erkekler bu yaş dilimindeki kızlardan çok daha fazla fiziksel istismar olayından söz etmişler, daha çok uygulayanların baba, arkadaş ve tanımadıkları kişiler olduğunu belirtmişlerdir. Bütün yaş gruplarında annelerin kullandığı fiziksel istismar yöntemi olarak “terlik atma” ön plandadır. Kırsal-kentsel ya da farklı sosyo-ekonomik gruplar arasında bir fark gözlemlenmemiştir.

Çocuklarla yapılan grup çalışmalarında cinsel istismar öyküsü anlatan olmamıştır. Cinsel istismar gibi çok hassas bir konu, grup çalışmalarının doğası gereği paylaşımın en zor olduğu sorundur. Çocuk dostu ortamda terapi planlandığı takdirde sorulanması doğru olacağından bu araştırma kapsamında doğrudan irdelenmemiştir.

Cinsel istismara yönelik ayrıntılı bilgi edinmeyi amaçlayan bir araştırmada uygun tekniklerin kullanımı önerilmektedir.

“Bir gün okuldaydım bir büyük ağabey vardı. Biz top oynuyorduk, büyük ağabeyin ayağına top değdi ben özür diledim ama o bana vurdu, ağladım” (erkek, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Şanlıurfa).

“Öğretmen bize bağırdı çağırdı, hepimizi birden dövdü.. Demir cetveli var, elimize vuruyor, rasgele vuruyor.” (erkek, 7-10 yaş, yoksul, kır, İstanbul)

“Annem bazen beni dövüyor sürekli kötü şeyler söylüyor, baban hep rahat bıraktı seni diyor. Hep sınav sınav. Tuvalette bile soru çözüyorum.” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Bazen ablam beni evde dövüyor, ben ona beni dövme diyorum ama o hala beni dövüyor.” (erkek, 7-10 yaş, yoksul, kent, Konya)

İhmal davranışlarından söz eden çocukların sayısı oldukça azdır. Çocukların ihtiyaçlarını ihmal eden yetişkinlerin baba, anne ve öğretmen olduğu belirtilmiştir. En çok söz edilen ihmal davranışı sevgi göstermemektir. İlgı göstermemek, anlatmak için çaba harcamamak, ihtiyaçlarını almamak (kırtasiye, okul forması vb.), okula yollamamak deneyimlenen diğer ihmal çeşitleridir.

3.1.1.2 Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

Anneler, çocuklara istenmeyen davranışları en sık uygulayanların sırasıyla, anneler, babalar, üvey anneler, büyük kardeşler, öğretmenler ve arkadaşlar olduğunu bildirmişlerdir. Çocukların annelerinden ve babalarından daha çok duygusal istismar, sonra fiziksel istismar ve ihmal davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Annelerin paylaştıkları hikayelerde, duygusal ve fiziksel istismarı, babalardan daha çok annelerin uyguladıkları görülmektedir. Ayrıca, yoksul kesimden olan annelerin bir kısmı, üvey annelerin çocukları ihmal ederek kötü davrandığını belirtmiştir.

“Kızım küçükken ona çok kızdım dövdüm, burnundan kan geldi o derece yani.” (Anne, yoksul, kır, Şanlıurfa).

“Alışverişe götürmüştüm oğlumu, benden bir şey istedi o an için alacak durumum yoktu eşim yeni iflas etmişti, çocuk sürekli istiyor, en son ağlamaya başladığımda gözüm hiçbir şey görmüyordu tokat attım.” (Anne, yoksul, kent, Adana).

Odak grup çalışmalarına katılan babalar, çocuklara yönelik istismarın kaynağının çoğunlukla babalar olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, babalar çocuklara kötü davranışların sırasıyla, anneler, üvey anneler, arkadaşlar, büyük kardeşler, öğretmenler olduğunu bildirmektedirler. Katılımcı babalar, genel olarak babaların çocuklarına daha çok duygusal istismar, sonra ihmal ve fiziksel istismar; annelerin ise daha çok duygusal istismar ve ihmal uyguladıklarından söz etmişlerdir. Yoksul kesimdeki babalar arasında üvey annelerin çocukları ihmal ederek kötü davrandıklarını anlatanlar bulunmaktadır (üvey ve öz çocuklar arasında ayrımcılık yapmak, temel ihtiyaçlarını karşılamamak, yemek vermemek, giysi almamak vb.).

“Kızımın geçiş dönemiydi kişiliği kanıtlama dönemiydi. Başka bir şeye kızıp dövmüştüm sonradan pişman oldum ama büyütülmemesi gerektiğini anladım.” (Baba, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Çocuğumun isteğini yerine getiremeyişim onun da ille de olacak diye ağlaması benim de imkanım olmadığından cinlerim tepeme çıkıp tokat atmam.” (Baba, yoksul, kent, Erzurum)

“Beni çocukken babam çok döverdi, o kadar dayak atardı ki, bu böyle büyüyene kadar devam etti, babamla aramda bir mesafe oldu, hala da var, beni hiç kucağına aldığına bilmem, benim çocuklarım kucağımdan inmiyorlar.” (Baba, yoksul olmayan, kent, Samsun)

Büyük ebeveynler odak grup çalışmaları boyunca diğer yetişkinlerin tersine genellikle torunlarıyla ilgili olumlu ilişkilerden söz etmişlerdir. Büyük ebeveynlerin akıllarına gelen istismar deneyimleri, çoğunlukla kendi çocukluklarında karşılaştıkları olaylar ya da kendi çocuklarıyla aralarında geçen olumsuz olaylardır. Büyükanne ve babalar, çocukları istismar edenlerin genellikle babalar olduğunu belirtmişlerdir.

“Çocukluk yıllarımda çok kötü dayak yedim babamdan, şiddetli sopayla ayaklarımın atlına vururdu hala korku içersindeyim panik içerisinde uyanırım rüyalarım girer hala, sanki onları şu an yaşadım” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, İstanbul).

“Kendi yaptığım geçmiş hatalarım aklıma geldi, kızımı biraz dövdüm, keşke dövmeseydim kayıinvalideme kızıp hırsımı ondan alıyordum” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, İstanbul).

“Karyola altına girmeyi ben de yaşadığım için.. Babam elimi ayağımı bağlardı, can havliyle divanın altına kaçırdım. Büyük sopa keserdi, sağıma soluma vururdu. Sağ gözüm görmüyor mesela şimdi.” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, Konya)

Öğretmenler, çocuklara yönelik istismardan en çok öğretmenlerin sorumlu olduğu olayları anlatmışlardır. Öğretmenler en çok kulak-saç çekme, sıra dayağı, tokatlamak, sınıftan atmak, tek ayak üstünde durdurmak şeklinde aşağılayıcı disiplin/ceza yöntemlerini uyguladıklarını bildirmişlerdir.

“Çok haylaz bir öğrencim vardı, yapamazdı. Bir gün sinir harbime geldi birkaç tane vurdum, git alacak bir şeyin yok senin dedim. Kapıdan gitti ben de gidişini seyrediyorum. Ben düşündüm bu çocuk nasıl kazandırılır diye. O öğrenci kapıdan çıkarsa bu biter dedim, tam çıkmak üzereydi çağırdım, özür diledim içeri aldım. Öğrenci ne yaparsa yapсын kaybedilmeyeceği kadar değerli. O öğrenci beni olgunlaştırdı.” (Öğretmen, Adana).

“19 Mayıs için prova yapacağız, daha acemi öğretmenim, öğrencileri uyardığım halde o anda bir öğrenci en uysal öğrenci bir yaramazlık yaptı ben ona bir tokat vurdum, o an kendimden geçtiğimi insanlıktan çıktığımı düşünüyorum” (Öğretmen, Adana)

Ailede şiddet söz konusu olduğunda çocuklardan sonra en çok anneler istismar ve şiddete maruz kalmaktadırlar. Babalar, annelere kötü muamele yapan kişiler olarak çocuklara uygulanan yöntemlere benzer olarak dayak, vurmak, hırpalamak, evden atmak şeklinde fiziksel istismar; bağırarak, alay etmek, küfür etmek, baskı yapmak,

tehdit etmek şeklinde duygusal istismar yöntemleri kullanmaktadırlar. Şiddet uygulayan babaların alkollü, cahil ve sinirli olmaları aile içi şiddetin başlıca nedenleri olarak görülmektedir. Kötü muamele gören annelerin ekonomik gücünün olmaması, çocukları için bu duruma katlanmak zorunda olduklarını düşünmeleri nedeniyle, çocuklar büyüyene kadar şiddetin devam ettiği belirtilmektedir.

“Annemle babam devamlı huzursuzdu ben ilkokul bire gidiyordum, babam annemi döverdi. Biz büyüyünce annem babama dava açtı, boşandılar, biz elimiz ekmek tutmadan ayrılamadılar” (Baba, yoksul, kent, Erzurum)

“Evlilik içinde olan eziyetler. Dayak, kadınlar, içki her şeyi yaşadım. Bunları bana eşim yapıyordu. Büyük zevk alıyordu dayak atarken, içki içerken hizmet edilmesini istiyordu.” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, Konya).

3.1.2 İstismarın Nedenleri ile İlgili Bulgular

3.1.2.1 Çocuklardan Elde Edilen Bulgular

Çocuk istismarının nedenleri ile ilgili bölümde, şiddet gören çocuklarda rastlanan “benim suçum, benim hatam” düşüncesi bu araştırmanın çocuk katılımcılarında da gözlenmiştir. Bu istenmeyen davranışların sorumlusunun çocuğun kendisi olduğunu düşünen çocuklar vardır. Grup çalışmalarında bütün çocuk katılımcılar, kendilerine okunan aile içi şiddet ve çocuklara yönelik istismar temalı hikâye ile özdeşim kurmuşlar, şiddet konusundaki algılarını, düşünce, duygu ve bedensel tepkiler bazında ifade etmişlerdir. Yaş, cinsiyet ve bölge farkı olmaksızın istismar ile ilgili ortak algıları, hikayedeki babanın çocuklarına şiddet uygulamasının yanlış, hatalı bir davranış olduğudur. Babanın kötü bir kişiliğinin olması, sinirli, şiddet yanlısı, sorumsuz ve cahil birisi olması istismar davranışlarının nedenleri olarak algılanmıştır. Hikâyedeki anne, çocuklarını koruyamadığı ve babayla yaşadığı kötü olayları çocuklarına yansıttığı için eleştirilmiştir. Öğretmenin de hatalı davrandığı düşünülmüştür. Öğretmenin haksız yere çocuğu azarlaması ve arkadaşlarının yanında küçük düşürmesi eleştirilmiştir. Bununla beraber bazı çocuklar anne-babaların çocukların iyiliği için istismar davranışı gerçekleştirdiğini de düşünmektedirler. Farklı sosyo-ekonomik düzeyden ve farklı bölgelerden gelen çocukların istismarın nedenleri konusunda benzer bir algıya sahip olduğu gözlenmiştir.

“Beni dövmesini haklı buluyorum. mesela bunu elleme diyor, ama ben ona inat diye elliyorum o da beni dövüyor” (erkek, 7-11 yaş, Konya).

“Annenin çocuklarına kızması çok kötü, hata babada” (kız, 11-14 yaş, Adana).

3.1.2.2 Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

Yetişkinlere göre ise, yetişkinin ekonomik sıkıntısı çocuk istismarında önemli bir rol oynamaktadır. Yetişkinler sinirli ve saldırgan davranışlarının, istismara yol açtığı konusunda çocuklarla hem fikirlerdir. Çocuklarla karşılaştırıldığında, yetişkinlerin istismardan çocukları daha az sorumlu tuttıkları görülmektedir. Çocuğun yaramazlık yapması, yaramazlık yapmaya devam etmesi, hatalı davranması, söz dinlememesi, yetişkinin istediği gibi davranmaması, ısrar etmesi, bir şey saklaması, ders çalışmaması, izin almadan bir davranışta bulunması, istismarın nedenleri olarak tanımlanmaktadır.

“Çocuklarım çok küçüktüler çeşmeye giriyorlardı, çok dövüyordum onları. Bunalımım çok yansıdı, evim tek odaydı eşim çalışmıyordu ben çalışıyordum bir bidon sütle evimi geçindirmeye çalışıyordum.” (Anne, yoksul, kır, Samsun).

“İstemeyen davranışların nedeni babadan babaya geçen kurallar.. eski dönem insanı bu zinciri kıramadı” (Baba, yoksul olmayan, kent, Samsun).

“4 aydan beri sürekli evdeyim, sıkıntı içerisindeyiz, bunalımdayım yani. Şimdi borcumuz var, eve yansıtıyoruz” (Baba, yoksul, kır, Konya).

“Bilgisizlikten...,Cahillik vardı, çok gençtik, tecrübesizlikten” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, Konya).

“Ders olsun, bir daha öyle bir şey yapmasınlar diye” (Büyükbaba, yoksul, kır, Adana).

3.1.3 İstismarın Etkileri ile İlgili Bulgular

3.1.3.1 Çocuklardan Elde Edilen Bulgular

Araştırmada istismarın etkileri de irdelenmiştir. Çocuklar tarafından en sık bahsedilen etkiler; duygusal etkilerdir. Maruz kalınan istismar karşısında üzüntü duyma, kötü hissetme tüm yaş dilimindeki kız ve erkek çocuklarında görülmektedir.

“Hatırladığım zaman çok sinirleniyordum ve de üzüliyordum ona vurmak geliyordu içimden” (erkek, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Şanlıurfa)

“Fen Bilgisi öğretmeni özelliklerimden dolayı aşağılıyordu, onu nerede görsem nefret ediyorum” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Bende hala kalıntıları var öç almayı bile düşündüm” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, Konya)

“Bir gün okulda öğretmenim beni azarladı, kitabımı koymayı unuttuğum servisim geldiği için.. Ben de çok üzüldüm utandım, arkadaşlarıma bakamadım o ders.” “Hocaya kızdım. Bugün aklıma gelince yine utanıyorum” (erkek, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Şanlıurfa)

Katılımcıların büyük çoğunluğu, istismarın çocukları duygusal, bedensel açıdan olumsuz etkilediğini, ayrıca günlük yaşamları üzerinde çeşitli etkilere yol açtığını

belirtilmişlerdir. Bununla birlikte istismar sonrası istismar edene kızgınlık, öfke, sinirlenme, nefret duyulmakta; yüzünü görmek istememe ve oç alma istenmektedir. Yalnız kalma isteği, yaşananları kalpte hissetme, kalpte acı ve sızı duyma da çocuklarda görölen duygusal etkilerdendir. Ayrıca kötü muamele, çocuklarda korku; utanma; moral bozukluğu; küçük düşme; bir daha böyle davranışla karşılaşmamak isteme; zoruna gitme; hatta ölme isteğine yol açmaktadır. Titreme çocuklarda en sık görölen bedensel etkidir.

3.1.3.2 Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

Yetişkinler, kendi çocuklarına uyguladıkları istismarın etkileri konusunda istismarın çocuklar üzerinde olumsuz ya da olumlu etki bıraktığı ya da hiç etkilemediği şeklinde farklı görüşlere sahiplerdir. Yetişkinlerin büyük bölümü, istismarın çocuklarının hayatını kötü etkilediğini; güven eksikliği yarattığını; arkadaş edinemediklerini; kendini ifade etmekte zorlandıklarını belirtmişler, çocuklarda aileye karşı korku duymasına yol açtığını söylemişlerdir. Saldırganlaşmak, hırçınlaşmak, kıskanmak, derslerinde başarısız olmak, yetişkinlerin kendi çocuklarında gözlemledikleri diğer olumsuz etkilerdir. Bazı yetişkinler ise çocuklarına yönelik gerçekleştirdikleri bu istenmeyen davranışların bir “ders” olduğunu düşünmektedirler. Böylece çocuk hatasını anlamış, yapmaması gereken davranışı bir daha tekrarlamamıştır. Yetişkinlerin dile getirdikleri diğer olumlu etkiler ise, çocuğun itaatkar olması, çevreye karşı terbiyeli davranmasıdır. Yetişkinler kendilerinin uyguladıkları istismarlardan sonra üzüntü ve pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir.

“Biz 5 kardeşiz, babam derdi ki, biriniz davara, biriniz kuzuya gideceksiniz. Akşam oldu mu birbirimizi görürdük. Çalışacaksınız öğretmen olacaksınız ne olacak ki! derdi, okula bırakmazdı bizi. (Büyükbaba, yoksul, kır, Adana)

“Benim rahmetli babam kayışla döverdi cetvel tablosunu bilemeyince, ben hala evde kayış görünce o an aklıma geliyor bakamıyorum” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

3.1.4 İstismarla Başetme Yöntemleri ile İlgili Bulgular

3.1.4.1 Çocuklardan Elde Edilen Bulgular

İstismarın kötü etkileriyle baş etmek için çocukların yöntemleri bir yetişkinden destek almak, öz kaynaklarını kullanmak, kendi hatası olarak görüp özür dilemek, kaçınmak, hediye vermek, inkar etmek, hiçbir şey yapmamak şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Küçük çocuklar kötü davranışı, sıklıkla kendi kabahati gibi görmekte ve özür dilemektedir. Bu da küçük çocuklarda rastlanan, cinsel istismara dahi uğrasa “benim suçum” inancıyla uygunluk göstermektedir. Erkek çocukların bir kısmının, “ben de ona kötü davranmak isterdim” gibi istismar edeni model alma eğiliminde olduğu gözlenmiştir.

“İçimden sevdiğim kişileri geçiriyorum, arkadaşlarımı falan, o zaman sinirim geçiyor” (kız, 11-14 yaş, yoksul, kent, Şanlıurfa)

“Genelde yalnız kalmak istiyorum yani bunları tekrar düşünmek istiyorum acaba ben mi yanlış yaptım diye düşünüyorum” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Üzülmemek için müzik falan dinliyorum ama olmuyor” (kız, 15-18 yaş, yoksul, kır, Erzurum)

“Ölmeyi de düşündüm” (15-18 yaş, kız, yoksul olmayan, kent, Konya).

“Düşündüm bu olayda kaçsam diye” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, Konya).

Çocuklar baş etmede işe yarayan güvenli yer olarak daha çok aileleri, arkadaşları ve tatil zamanında büyük ebeveynleri ile beraber oldukları yerleri (köy evi, yazlık), doğada tek başına oldukları zamanları, sevdikleri aktiviteyi yaptıkları yerleri (futbol oynamak) seçmişlerdir. Aile bireyleri tüm yaş dilimlerindeki kız ve erkek çocuklar tarafından güvenilir kişiler olarak görülmektedir. 11 yaş ve üstü çocukların en sık bahsettiği diğer güvenilir kişi ise arkadaşlarıdır.

3.1.4.2 Yetişkinlerden Elde Edilen Bulgular

Yetişkinler istismar eden konumunda ise vicdan azabı duymak, pişmanlık duymak, üzülmek, diğer yetişkinlerden destek almak, gönlünü almak, bir daha yapmamak, hatasını anlamak, sinirlense de kendisine/iradesine hakim olmak, kendini haklı görmek gibi baş etme yöntemleri kullandıklarını dile getirmişlerdir. Yetişkinlerin kendi çocukluklarında yaşadıkları istismarlara karşı kendilerini koruma yöntemleri ise sabırlı olmak, sessiz kalmak ve ağlamak olarak anlatılmıştır.

“İlk başta kızıyorum ama sonrasında da üzülüyorum” (baba, yoksul, kır, Konya).

“Pişman oluyoruz keşke söylemeseydik diyoruz.” (baba, yoksul, kır, Konya)

“Tabi ki bu olaydan sonra bizim gözümüz açıldı bir daha böyle bir şeyler yapılmaz.” (baba, yoksul, kır, Konya)

“İstemeden çocuğuma böyle davranmışım gözümün içine bakıyor oğlum annem ne derse öyle olur tarzında ben istemiyorum o öyle olsun, güçlü olsun istiyorum” (anne, yoksul, kır, İstanbul)

“Kendi evladındır dövüyorsun ama insan vicdan azabını duyuyor, üzülüyor. Keşke olmasa ama çocuktur oluyor, böyle şeyler bizim de başımıza geldi vakti zamanında”. (dede, yoksul, kır, Adana)

Yetişkinler güvenli yer olarak evlerini, doğdukları yeri, yazları gidilen köy evini, doğayı, deniz ya da su kenarını seçmişlerdir. Bazı anneler için güvenli yer, sahip olmayı hayal ettikleri ev ya da kayınvalidelerinden ayrı oturacakları evdir. Babaların ve erkek öğretmenlerin çoğu, güvenli yer olarak doğayı seçmişlerdir. Az sayıda yetişkin de güvenli yer olarak camiye, Kur’an kursunu; kimsenin kendisini tanımadığı bir ortamı tercih etmiştir. Büyük ebeveynler ise kendi evlerinde torunları ile beraber geçirdikleri zamanı güvenli olarak belirlemişlerdir.

3.1.5 Katılımcıların Grup Çalışmalarından Öğrendikleri

Grup çalışmalarında kullanılan rehber katılımcıları koruyan, kollayan, farkına vardırıan bir amaç da içerdiğinden, bu bölümde katılımcıların uygulamalardan neler öğrendikleri, nelerin farkına vardıkları irdelenmiştir. Çocuklar grup çalışmalarından olumlu ve olumsuz davranışların neler olduğunu ve etkilerini; kendilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini; aile içi şiddetin ne olduğunu, başkalarının da şiddetle karşılaştıklarını; kötü sorunların sadece kendilerinde değil başkalarında da olduğunu, kendilerini daha iyi tanımayı, daha derin düşünmeyi, duygu ve düşüncelerini dile getirmeyi öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Çocuklar, grup çalışmalarından baş etmeyle ilgili olarak, insanlara nasıl davranmak gerektiğini; kendine yapılmasını istemediği davranışı başkasına yapmamayı; herkeşe iyi davranmayı; kötü davranışlarda bulunmamayı; herkesle iyi geçinilebileceğini; her zaman iyi niyetli olmayı; hiçbir şeyin kaba kuvvetle halledilemeyeceğini, sinirli olmamayı, hoşgörüyü, kendine güvenmeyi, anne ve babayla dalga geçmemeyi; büyükler ve yetişkinler sinirli olduğunda onlara soru sormamayı öğrendiklerini dile getirmişlerdir.

Katılımcıların gruptan yararlanmaları, içgörü kazanmaları ve geleceğe umutla bakmaları da hedeflendiği için “umudun resmi” etkinliği de yaptırılmıştır. Bazı çocuklar umutlarını resmederken birkaç konuyu ele almış ve gerçekte hayal ettiklerini aynı anda ifade etmişlerdir. Umudu anlatmak için çocukların en sık kullandığı semboller araba, çizgi film kahramanı, popüler sanatçılar ve doğadır.

“İlk defa bu kadar çok güvende hissettim kendimi bazı şeyleri öğrendim ve konuşamadığım şeyleri konuşarak rahatladım” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, Konya)

“Ben duygu ve düşüncelerimi anlatarak konuşmayı öğrendim sizleri çok sevdim bu fırsatı bize sunduğunuz için hepimize teşekkür ediyorum” (kız, 11-14 yaş, yoksul olmayan, kent, Adana)

“Kimse bizi bu kadar önemsemedi. İlk defa bu kadar rahat bir şekilde ifade edebilme imkanına sahip olduk” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, Konya)

“Şimdi daha mutlu hissediyorum kalbimde. Kötü sözler söylediğinde çok kızırıyordum.” (erkek, 15-18 yaş, Adana)

“İçimizi boşalttık, eski günlerimizi hatırladık, utangaçlığı unuttuk.” (erkek, 11-14 yaş, yoksul olmayan, Şanlıurfa)

“Çocukların çok üzülüğünü, bir çocuğu dövmek veya eziyet çektirmenin çok kötü bir şey olduğunu düşündüm.” (kız, 11-14 yaş, Adana)

“Başkalarının haksız yere çocuklara kötü davrandığını düşündüm” (erkek, 7-10 yaş, yoksul, İstanbul)

“Ben buraya gelmeden önce sıkılacağımı, iki yaşlı adamın konuşup konuşup sonra dağılacağımızı düşünmüştüm.” (kız, 15-18 yaş, yoksul olmayan, kent, Konya)

Çocukların büyük çoğunluğunun kötü muameleyle ilgili anılarını paylaşırken grup protokolünün akışı içinde süreçleri yeniden gözden geçirme ve anlamlandırma fir-

satı buldukları gözlenmiştir. Ancak az sayıda çocuğun kötü muameleyle ilgili anılarının travmatik etkisinde olduğu ve desteğe gereksinimi olduğu düşünülmüştür. Grup çalışmalarından sonra yardıma gereksinimi olanların başvuracağı merkezlerin adres ve telefonları bildirilmiştir.

Yetişkinler, grup çalışmaları sırasında geçmişleriyle yüzleştiklerini, bugünü değerlendirdiklerini ve gelecekte nasıl davranmaları gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, kendilerinin farklı yönlerini keşfedip çocukları ile kurdukları ilişkiyi tekrar gözden geçireceklerinden söz etmişlerdir. Yetişkinler de çocuklarda olduğu gibi, başkalarının da şiddetle karşılaştıklarını; istismar sorununun sadece kendilerinde değil başkalarında da olduğunu, aile içi şiddetin tahminlerinden yaygın olduğunu fark etmişlerdir. Yetişkinlerin büyük çoğunluğu, geçmişte yaşananları düşünmeyi; eksikleri görmeyi ve bundan sonra nasıl davranmak gerektiğini, kötü davranışlarda bulunmamayı, sinirli olmamayı, sosyal danışma hattını öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca bundan sonra kötü anlarda stres atmak için güvenli yer aktivitesini uygulamayı; olumsuz bir davranışla karşılaşıldığında grup çalışmasında yaşananları aklı getirmeyi ve rahatlama egzersizi yapmayı öğrendiklerini de belirtmişlerdir.

“Empati yapmayı biraz daha geliştirdim. Kendimi biraz daha iyi tanıdım, ne istediğimi daha iyi anladım.” (Anne, yoksul, kent, Adana)

“Bazı şeyleri tekrar hatırlamamıza neden oldu, eski anıları tazelemek eksikleri gidermek gibi bir faydası oldu” (Baba, yoksul, kırsal, Samsun)

“Biraz fazla abarttım ceza vermeseydim diye düşünüyorum.” (Anne, yoksul, kent, Adana)

“Geçmişe dönsem çocuklarıma kesinlikle şiddet uygulamazdım. Zaten ben yaptıklarımın yanlış olduğunun farkındayım.” (Anne, yoksul, kent, Adana)

“Toplu terapi gibiydi faydalı oldu kendimizi geliştirmek açısından” (Baba, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Rahatladık, söyleyemediklerimizi dışarıya vurduk” (Öğretmen, İstanbul)

“Mutlu oldum, böyle arada olsa katılırım.” (Anneanne, yoksul olmayan, kent, Konya)

“Aslında bu devamlı olsa bilgilensen, konuşsan, stres atsan çok güzel bir şey, benim hoşuma gitti.” (Baba, yoksul olmayan, kent, Samsun)

“Deşarj olduk” (Büyükanne, yoksul olmayan, kent, İstanbul)

“Sadece öğretmenlerin veya sizlerin kendi fikrinizi anlatmadınız, karşı kişilerin de duygularını fikirlerini sabırla dinlediniz. Bu çok güzel.” (Anne, yoksul, kent, Adana)

Yetişkinlerin büyük çoğunluğunun da kötü muameleyle ilgili anılarını çocuklarda olduğu gibi yeniden gözden geçirme ve anlamlandırma fırsatı buldukları gözlenmiştir. Ancak bazı yetişkinler çocukluklarında gördükleri kötü muamelenin hala etkisinde olduklarını anlatmışlardır. Kötü muamele uygulayan bazı yetişkinlerin de benzer şekilde destek almalarının uygun olacağı düşünülmüştür. Grup çalışmalarından sonra

yardıma gereksinimi olanların başvuracağı merkezlerin adres ve telefonları bildirilmiştir.

3.1.6 Katılımcıların İstismarı Önleme ile İlgili Önerileri

Çocuk ve yetişkin katılımcılar, çocuklara uygulanan istismar ve aile içi şiddetle ilgili çok çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Çocukların istismar ve aile içi şiddeti önlemeyle ilgili önerdikleri genel davranışlar; konuşarak anlaşmak, hoşgörölü, olgun davranmak, kendi hatalarını görmek, haksız olduğunda kabul etmek, kötölük yapmamak, iyi niyetli olmak, olumlu bakmak, güler yüzlü olmak, daha anlayışlı olmak, yalan söylememek, kötü davranışlarda bulunanları uyarmak, yakınlarla dertleşmek, çevredekilerle iletişim içinde olmak ve özür dilemektir. Çocukların kendi davranışları ile ilgili önerileri, büyüklere saygılı davranmak, büyüklerin istediği gibi davranmak, yaramazlık yapmamak, daha fazla ders çalışmak, ödevleri yapmak, ders dinlemek, iyi aile terbiyesi almak, duymazlıktan gelmektir.

Çocuklar istismar ve aile içi şiddeti önlemeyle ilgili yetişkinlerden çocukları sevmelerini, kızmamalarını; çocuklara güvenmelerini, inanmalarını; çocukları dinlemelerini; bağırmadan söylemelerini; oyun oynamalarına izin vermelerini, başkalarıyla kıyaslamalarını ve çocuklar ergenlik çağına girdiğinde bilinçli davranmalarını beklemektedirler. Çocuklar ayrıca okullarda psikolojik danışman olmasını, aileler ve çocuklar için bilgilendirmelerin yapılmasını, yetişkinlerin psikolojik destek almasını; istismar edenin cezalandırılmasını, polisin müdahale etmesini, kötü çocukların başka okullara gönderilmesini, okulda şiddetin yasaklanmasını ve işsizlik sorununun ortadan kalkmasını önermektedirler.

Yetişkinler istismarların önlenmesi için kendi davranışları ve dış etkenler (eğitim, yasalar, polis vs) ile ilgili çok sayıda öneride bulunmuşlardır. Çocukların davranışları konusunda ise daha az öneri getirmişlerdir. Bu öneriler, istismarın engellenebilmesi ya da önlenmesi için kendilerini ve diğer dış etkenleri sorumlu gördüklerini göstermektedir.

Anneler ve büyükanneler önleme için kendilerinin konuşmak, tatlı dilli olmak, sinirli davranmamak, çocukla arkadaş gibi olmak, dinlemek, eğitimlerini sağlamak, anlayışlı, duyarlı, şefkatli, sabırlı davranmak; öğüt vermek, yol göstermek davranışlarını geliştirmeleri gerektiğini bildirmişlerdir. Bunun için kadınların özgür olması, maddi özgürlüklerinin olması; evde huzurlu olması, eşinin yanında olması, fedakarlık yapması ve alkollü babaların uzaklaştırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Çok sık başvurdukları çocukları eşine şikayet etme yönteminden de vazgeçmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Babalar ve büyükbabalar istismarın önlenmesi için çocukları dinlemek, iletişim kurmak, ilgi göstermek, daha fazla zaman ayırmak, iyi bir eğitim vermek, katı di-

siplin uygulamamak, doğru ve yanlış davranışları çocuklara öğretmek, çocuklara örnek olmak, anlayışlı ve şefkatli olmak gibi davranışlara dikkat etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kadın katılımcılar gibi erkekler de eşin desteğinin ve maddi imkanların iyileşmesinin de kötü muameleyi önlemede önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Öğretmenlerin önleme ile ilgili kendileri hakkındaki önerileri öğrencilerle konuşmak, sevgi göstermek, kendi çocuğun gibi görerek davranmak, evdeki sorunları öğrencilere yansıtmamaktır. Öğretmenler ayrıca ailelere, öğretmenlere ve çocuklara eğitim verilmesini, ailelerin ilgi göstermesini, özel ilgi gerektiren çocuklara farklı bir çalışma uygulanmasını, yasaların uygulanmasını, maddi durumlarının iyileştirilmesini ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın öğretmenlere sahip çıkmasını önermektedirler.

3.1.7 Niteliksel Araştırmadan Öğrenilenler

Araştırma ekibinin, grup çalışmalarında kullanılan rehber ve araştırmada izlenen yöntemle ilgili gözlemleri ve öğrendikleri şunlardır:

- 1- Araştırma ekibinin, grup prosedürünü bizzat yaşayarak öğrenmesinin, uygulamaya olumlu katkıda bulunduğu düşünülmektedir.
- 2- Her bir grup çalışmasında 1 araştırmacı ve 1 psikologun moderatör olarak yer alması araştırmanın toplanan veriler açısından verimliliğini arttırmıştır. Ayrıca her bir grupta 2 moderatörün olması, katılımcılara ihtiyaç duyduklarında psikolojik destek vermeyi kolaylaştırmıştır.
- 3- Grup çalışması sırasında not tutma asistanının (bilgisayarda veri kaydetme asistanı) olması da, verilerin daha doğru kayıt edilmesine ve yazı yazmayı bilmeyen katılımcılara uygulamalar sırasında yardım etmesine olanak sağlamıştır.
- 4- Her bir grubu 2 moderatör yürüttüğü için oturumda 7-9 katılımcı olması uygun bulunmuştur. Aktivitelerin yoğunluğu göz önüne alındığında daha fazla sayıda katılımcının olmasının derinlemesine bilgi almayı olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir.
- 5- Grup çalışmalarında kullanılan dil ve terminoloji her bir grubun profili göz önüne alınarak kullanılmıştır. Özellikle 7-14 yaşındaki çocuklarla ve yoksul/kırsal kesimden gelen gruplarla çalışırken, araştırmanın amacının anlatıldığı bölümde dil sadeleştirilmiştir. Çocuklara bu araştırmanın amacı anlatılırken istismar sözcüğü kullanılmamış, “istenmeyen davranış”lardan kısaca ne anladıkları sorulmuştur.
- 6- Malzemeler katılımcıların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmuştur. Özellikle küçük çocuklar yazmanın yanında çizim yapmayı ya da oyun hamuru kullanmayı tercih etmiştir. Yetişkinler ise nadir olarak resim yapmış ya da oyun hamuru

kullanmıştır. Katılımcılar grup çalışmasını değerlendirirken yazmanın ve malzemeleri kullanmanın kendilerine iyi geldiğini belirtmiştir.

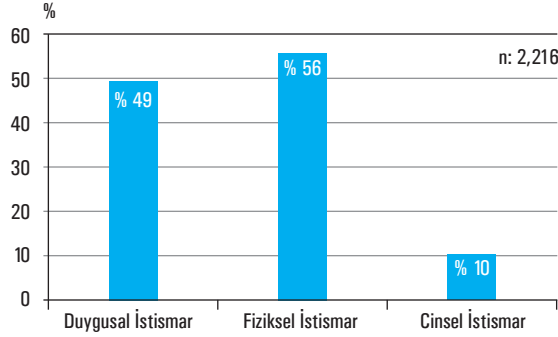
- 7- Grup çalışmaları kentte masa ve sandalye oturma düzeninde gerçekleştirilmiş, kırsal alanda ise yerde oturma düzeninde yapılmıştır. Oturumlar kentte katılımcı temin firmasının toplantı salonunda ve ildeki bir otelin toplantı odasında düzenlenmiş, kırsal alanlarda ise muhtarlık, cami odası, okul, köy evi gibi en uygun mekan tercih edilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahat hissedecekleri mekanın seçilmesi önem taşımaktadır.
- 8- Katılımcılara oturum sonunda bulunulan ildeki İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nden ilgili birimin iletişim bilgisi ve “Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı” hakkında bilgi verilmiştir. Bu, oturum sona erdikten sonra da, katılımcıların ihtiyaç duydukları zaman destek alabilecekleri yerler olduğunu göstermek bakımından önemlidir.
- 9- Grup çalışması sonunda UNICEF’in temin ettiği broşür, kitapçık ve afişler verilmiştir. Bunun katılımcıların grup çalışması deneyimini hatırlamalarına, bağ kurmalarına olanak vereceği düşünülmektedir.
- 10- Araştırma ekibi her bir oturum sonrasında aralarında sözlü olarak geri bildirim, paylaşım toplantıları yapmış, ulusal danışmanla fikir alış-verişinde bulunmuştur. Bu yöntem, tüm araştırma boyunca ekibin sağlıklı bir şekilde araştırmayı yürütmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca saha çalışmasının bitiminden sonra ulusal danışman liderliğinde araştırma ekibine koruyucu amaçlı psikolojik destek grup çalışması düzenlenmiştir.

3.2 Nicel Araştırma Bulguları

Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırmasının ikinci aşaması olarak gerçekleştirilen nicel araştırmanın amacı, “Çocukların evde, okulda ve sokakta maruz kaldıkları ya da tanık oldukları istismar ve şiddet davranışlarının daha iyi anlaşılması” ve araştırmanın diğer özel amaçları ile ilgili verilerin sayısal olarak ortaya konabilmesidir. Araştırmanın nicel aşamasında veriler, 7-18 yaş grubu çocuklarla temsili bir örneklem üzerinden, soru formu kullanılarak “yüz yüze görüşme” yöntemi ile toplanmıştır.

3.2.1 Tanık Olunan İstismar

Öncelikle, 7-18 yaş arası görüşülen çocuklara son bir yıl içinde tanık oldukları farklı istismar türleri ve bunlara nerelerde tanık oldukları sorulmuştur.

Şekil 1 - 7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları istismar türleri¹

Türkiye’de yaşayan 7-18 yaşlar arasındaki çocukların yüzde 56’sının fiziksel istismara, yüzde 49’unun duygusal istismara, ve yüzde 10’unun cinsel istismara tanık olduğunu görülmektedir (Şekil 1). (Ana raporda ayrıntıları yer almaktadır.)

Fiziksel istismara tanık olma en fazla ev dışında gözlemlenirken, duygusal istismara tanıklık ev ve ev dışı ortamlarda benzer oranlarda gerçekleşmektedir (Tablo 3). Çocuklar ve gençler en fazla çocukların veya gençlerin başka bir çocuğa fiziksel istismar uyguladığına tanık olmaktadır.

Tablo 4’te yer alan tanımlar bazında cinsel istismara tanıklık ise, daha çok okul ortamında yine bir çocuğun başka bir çocuğa uyguladığı haliyle karşımıza çıkmaktadır. Yaşanılan çevre, çocukların cinsel istismara tanık olduğu diğer bir ortamdır. Çocuklar bu davranışların nedenini, istismarı yapan kişinin karakteri / huyu olarak göstermektedir.

Tablo 3 - 7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları duygusal ve fiziksel istismar türleri ve yerler²

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri
Duygusal İstismar	%49	
Büyüklerin birbirlerine, seni üzecek ya da korkutacak şekilde bağırdıklarına / tartışıklarına / kızdıklarına şahit olduğunu belirten	%38	Ev %19
Büyüklerin bir çocuğa, seni üzecek ya da korkutacak şekilde bağırdıklarına / tartışıklarına / kızdıklarına şahit olduğunu belirten	%37	Yaşadığı sokak / mahalle / çevrede, komşularda %21
Fiziksel İstismar	%56	
Büyüklerin birbirlerinin canını (vurmak, tekme, tokat ya da yumruk atmak yolu ile ya da fiziksel olarak başka şekillerde) acıttıklarını belirten	%31	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %20
Büyüklerin bir çocuğun, canını (vurmak, tekme, tokat ya da yumruk atmak yolu ile ya da fiziksel olarak başka şekillerde) acıttıklarına belirten	%32	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %19
Çocukların ya da gençlerin bir çocuğun canını (vurmak, tekme, tokat ya da yumruk atmak yolu ile ya da fiziksel olarak başka şekillerde) acıttıklarını ifade eden	%41	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %28
Baz	2,216	2,216

1 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

2 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

Tablo 4 - 7-18 yaş arası çocukların tanık oldukları cinsel istismar türleri, tanık oldukları yerler, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler³

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri	Sorumlusu	Nedeni	Yarattığı Duygusal Etki	Yarattığı Fiziksel Etki	Yarattığı Diğer Etki
Tanıklık							
Cinsel İstismar	%10						
Herhangi birinin, başka bir çocuğu ya da genç birini, onunla cinsel içerikli şekilde konuşarak ya da onun hakkında cinsel içerikli şeyler yazarak üzdüğüne şahit olan, ya da çevresindeki bir çocuk / bir genç veya bir arkadaşın böyle bir deneyimini / üzüntüsünü / sıkıntısını anlattığını ifade eden	%10	Okul %6	Başka bir genç / çocuk %7	Istismarda bulunan kişinin kişiliği / huyuları / karakteri yüzünden %2	Kızgın %2 Üzgün %2	-	Başka insanlarla ilişkiler %0,1
Herhangi birinin, başka bir çocuğu/genç, izlemek ya da bakmak istemediği halde, cinsel içerikli bir film izlettirdiğine ya da bir dergi ya da bilgisayardaki cinsel içerikli resimler gösterdiğine şahit olan ya da çevresindeki bir çocuk/bir genç veya bir arkadaşının böyle bir deneyimi / üzüntüsünü / sıkıntısını kendisine anlattığını ifade eden	%3	Okul %1	Başka bir genç / çocuk %2			-	
Herhangi birinin, başka bir çocuğa/genç, istemediği halde, cinsel içerikli başka bir davranışta bulunduğu -dokunmak kendine dokundurtmak gibi- ya da daha fazlasına şahit olan ya da çevresindeki bir çocuk/bir genç veya bir arkadaşının böyle bir deneyimini / üzüntüsünü / sıkıntısını kendisine anlattığını ifade eden	%4	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %2	Başka bir genç / çocuk %3			-	
Baz	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216

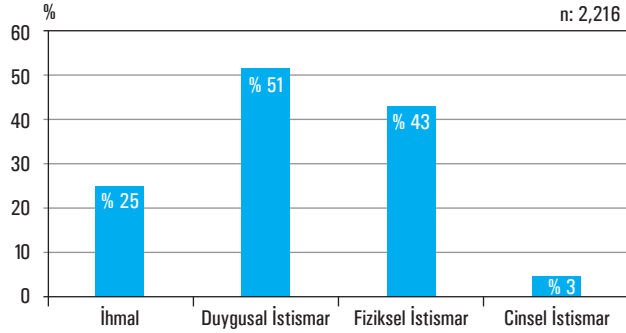
Tablo 4’te yer alan tanımlar bazında cinsel istismara tanıklık ise, daha çok okul ortamında yine bir çocuğun başka bir çocuğa uyguladığı haliyle karşımıza çıkmaktadır. Yaşanılan çevre, çocukların cinsel istismara tanık olduğu diğer bir ortamdır. Çocuklar bu davranışların nedenini, istismarı yapan kişinin karakteri / huyu olarak göstermektedir.

3 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

3.2.2 Maruz Kalınan İstismar

Bu bölümde, Türkiye’deki 7-18 yaş grubu çocukların, son bir yıl içinde maruz kaldıkları, deneyimledikleri ihmal ve istismar irdelenmiştir.

Şekil 2 - 7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları istismar türleri⁴

Çocukların %25’inin ihmale maruz kaldığı görülmektedir. Duygusal istismar alanında istenmeyen davranışlara maruz kalma tüm 7-18 yaş grubu genelinde her iki çocuktan biri için gerçekleşmektedir. Fiziksel istismara maruz kaldığını belirtenlerin oranı yüzde 45’tir (Şekil 2).

Tablo 5 - 7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları ihmal türleri, istismarın nedeni ve yarattığı etkiler⁵

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri	Sorumlusu	Nedeni	Yarattığı Duygusal Etki	Yarattığı Fiziksel Etki	Yarattığı Diğer Etki
İhmal	%25						
Büyük biri yanında olması gerekirken yalnız bırakılanlar	%13	-	-	İhmalde bulunan kişinin	Üzgün %10	-	Kendisiyle ilgili hisleri %3
Daha fazla ilgi görmek, değer verildiğini / sevildiğini hissetmek istediği halde yeterince ilgi, değer ya da sevgi görmeyenler	%9	-	-	maddi / parasal sorunları olduğu için	Üzgün %2	-	Kendisiyle ilgili hisleri %1
Kirli, yıpranmış, üşüten ya da terleten ya da sana çok küçük ya da çok büyük gelen giysiler giymek zorunda kalanlar	%8	-	-	%8	Üzgün %0,1	-	Kendisiyle ilgili hisleri %0,2
Hasta ya da yaralı olduğunda ilgi görmeyen, örneğin doktora götürülmediği ya da ihtiyacı olan ilaçları alamadığı durumları yaşayanlar	%3	-	-		Üzgün %5	-	Kendisiyle ilgili hisleri %2
Yemek istediği halde, yeterince yemek yemesine izin verilmediği / aç bırakıldığı durumlar yaşayanlar	%3	-	-		Üzgün %2	-	Kendisiyle ilgili hisleri %1
Okula gitmesine izin verilmediği durumlar yaşayanlar	%3	-	-		Üzgün %1	-	Kendisiyle ilgili hisleri %0,4
Kendi başına gidemediği halde okula götürülmemenler	%0,7	-	-		Üzgün %7	-	Kendisiyle ilgili hisleri %2
Baz	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216

4 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

5 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları ihmal türleri arasında en çok yaşanan ihmal türünün yalnız bırakılmak olduğu tespit edilmiştir. Tüm ihmal türleri geneli için, çocuklar / gençler ihmalde bulunan kişinin parasal sorunlarını en yüksek oranda neden olarak göstermektedir. Bu durum, ihmal davranışlarına maruz kalan çocukların kendileri ile ilgili duygularına da zarar vermektedir (Tablo 5).

Tablo 6 - 7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları duygusal istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler⁶

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri	Sorumlusu	Nedeni	Yarattığı Duygusal Etki	Yarattığı Fiziksel Etki	Yarattığı Diğer Etki
Duygusal İstismar	%51						
Herhangi birinin dersleriyle ilgili kendisine baskı yaptığını belirten	%33	-	Anne %24	Maruz kalan çocuk	Üzgün %19		Dersleri %4
Herhangi bir kimse tarafından kızgın bir şekilde azarlandığını ifade eden	%35	Ev %25	Anne %17	yapması gereken bir şeyi	Üzgün %24		Kendisiyle ilgili hisleri %5
Herhangi bir kimseden hoşuna gitmeyen şeyler duyduğunu belirten	%35	Okul %23	Başka bir genç / çocuk %27	yapmadığı için %11	Üzgün %18		Kendisiyle ilgili hisleri %4
Evden birisi tarafından evden uzaklaştırılmakla / kovulmakla tehdit edildiğini belirten	%1	-	Baba %0,1		-		-
Evden birisi tarafından terk edilmekle tehdit edildiğini belirtenlerin	%1	-	Anne %0,1		Üzgün %1		Kendisiyle ilgili hisleri %0,1
Kızma, azarlama, hoşuna gitmeyen şeyler söyleme, evden kovma ya da terk etmekle tehditten daha fazla üzüntü yaratan ya da canını yakan başka bir davranış ya da söze maruz kaldığını belirten	%5	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %2	Başka bir genç / çocuk %2		Üzgün %4		Kendisiyle ilgili hisleri %2
Baz	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216

7-18 yaş grubu için en yaygın duygusal istismar yöntemi, dersler nedeniyle baskı görmedir. Azar ve hoşlarına gitmeyen şeyler duyma diğer yaygın duygusal istismar türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Azar, en yoğun evde, anne tarafından: hoşuna gitmeyen sözler okulda, başka genç ya da çocuklardan gelmektedir. Bu davranışlara maruz kalmanın yarattığı en yoğun his üzüntüdür (Tablo 6).

6 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

Tablo 7 - 7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları fiziksel istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler⁷

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri	Sorumlusu	Nedeni	Yarattığı Duygusal Etki	Yarattığı Fiziksel Etki	Yarattığı Diğer Etki
Maruz Kalma							
Fiziksel İstismar	%45						
Saçı çekmek, çimdiklemek ya da kulağını çekmek gibi fiziksel olarak can acıtacak bir davranışa maruz kalan	%30	Okul %20	Başka bir genç / çocuk %17	Maruz alan çocuğu cezalandırmak için %7	Kızgın %16	Hafif acı %21	Kendisiyle ilgili hisleri %5
Kendisine herhangi bir şey fırlatıldığını belirten	%19	Okul %7	Başka bir genç / çocuk %11		Kızgın %8	Hafif acı %7	Kendisiyle ilgili hisleri %1
Birisi tarafından tutulup sarsıldığını ya da hırpalandığını belirten	%9	Okul %5	Başka bir genç / çocuk %5		Üzgün %5	Hafif acı %5	Kendisiyle ilgili hisleri %2
Birisinin kendisine eliyle vurduğunu ya da tokat attığını belirten	%24	Ev %12	Başka bir genç / çocuk %8		Üzgün %15	Hafif acı %13	Kendisiyle ilgili hisleri %6
Fiziksel olarak gerçekten can yakan ya da üzen başka bir davranışa maruz kaldığını belirten	%3	Okul %1	Başka bir genç / çocuk %2		Üzgün %1	Hafif acı %1	Sağlığı kötü yönde etkilendi %0,5
Ceza olarak, rahat olmayan bir pozisyonda belli bir süre durma, bazı ağır bedensel hareketleri uzun süre tekrarlama ya da bir yere kilitleme/hapsedilme gibi fiziksel olarak zorlayacak davranışlara maruz kalan	%7	Okul %6	Öğretmen %6		Üzgün %4	Hafif acı %2	Kendisiyle ilgili hisleri %2
Canının tehlikede olduğunu, yani sonunda yaralanabileceğini hissettiren ya da benzer boyutta korku uyandıran bir davranışa maruz kalan	%3	Okul %1	Başka bir genç / çocuk %2		Korkmuş %1	Hafif acı %1	Sağlığı kötü yönde etkilendi %1
Baz	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216

Saç çekme, kulak çekme, cisim fırlatma, elle vurma tokat atma en sık görülen fiziksel istismar biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar / gençler bu davranışlara en fazla okulda maruz kalmaktadır. Bu davranışları uygulayan genellikle başka bir genç veya çocuktur. Ceza olarak uygulanan fiziksel istismarda ise sorumlu olarak öğretmen gösterilmektedir. Kızgınlık, üzüntü fiziksel istismarın yarattığı hislerdir. Fiziksel acı ve kendisiyle ilgili hislerinin zarar görmesi, fiziksel istismarın diğer etkileridir (Tablo 7).

7 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

Tablo 8 - 7-18 yaş arası çocukların maruz kaldıkları cinsel istismar türleri, istismarın sorumlusu, nedeni ve yarattığı etkiler⁸

Türü	Rastlanma Oranı	Yeri	Sorumlusu	Nedeni	Yarattığı Duygusal Etki	Yarattığı Fiziksel Etki	Yarattığı Diğer Etki
Maruz Kalma							
Cinsel İstismar	%3						
Herhangi birinin, başka bir çocuğu ya da genç birini, onunla cinsel içerikli şekilde konuşarak ya yazarak üzdüğüne ya da çevresindeki bir çocuk veya arkadaşın böyle bir deneyimine tanık olup olmadığı sorulduktan sonra, kendisinin başına benzer bir durum gelip gelmediği sorusuna olumlu yanıt veren	%2,5	Okul %2	Başka bir genç / çocuk %2	İstismarda bulunan kişinin kişiliği / huyları / karakteri yüzünden %1	Kızgın %1	-	Kendisiyle ilgili hisleri %0,4
Herhangi birinin, başka bir çocuğu/genç, izlemek ya da bakmak istemediği halde, cinsel içerikli bir film izlettirdiğine ya da bir dergi / bs cinsel içerikli resimler gösterdiğine ya da çevresindeki bir çocuk veya arkadaşının böyle bir deneyimine tanık olup olmadığı sorulduktan sonra, kendisinin başına benzer bir durum gelip gelmediği sorusuna olumlu yanıt veren	%0,9	Okul %0,4	Başka bir genç / çocuk %0,7			-	
Herhangi birinin, başka bir çocuğa/genç, istemediği halde, cinsel içerikli başka bir davranışta bulunduğu -dokunmak kendine dokundurmak gibi- ya da çevresindeki bir çocuk/ arkadaşının böyle bir deneyimine tanık olup olmadığı sorulduktan sonra, kendisinin başına benzer bir durum gelip gelmediği sorusuna olumlu yanıt veren	%0,5	Yaşadığı sokak/ mahalle / çevrede, komşularda %0,3	Başka bir genç / çocuk %0,2			-	
Baz	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216	2,216

Araştırma kapsamında, cinsel istismara rastlanma oranı diğer istismar türlerine göre daha düşük olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların yüzde 1’i, son bir yıl içinde, izlemek ya da bakmak istemediği halde, cinsel içerikli bir film izlettirildiğini; bir dergi ya da bilgisayardaki cinsel içerikli resimlere bakmaya zorlandığını söylemiştir. Yüzde 0,5’i ise, herhangi birinin, kendisine, istemediği halde, -dokunmak kendine dokundurmak gibi- cinsel içerikli başka bir davranışta bulunduğunu belirtmiştir (Tablo 8).

Araştırmanın nitel bölümünde veriler saha ekiplerince, çoğunlukla çocukların evlerinde ve büyük bir kısmı yetişkinler ve başkaları eşliğinde gerçekleştirilmiş olan görüşmelerde elde edilmiştir. Cinsel istismar son derece hassas bir konu olduğundan, çocuk dostu ortamlarda, uzman kişilerce, özel tekniklerle çalışılması gerekmektedir. Bu nedenle, araştırma verileri çalışma metodu göz önünde tutularak değerlendirilmelidir.

8 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

3.2.3 Baş etme Yöntemleri

Bu bölümde, katılımcıların istenmeyen davranışlarla nasıl baş ettikleri ve kendilerini nasıl korudukları öğrenilmiştir. Nicel araştırma bulguları genel hatlarıyla nitel sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Tablo 9 - İstismarla baş etme yöntemleri, yardım alınan kişiler ve nasıl yardımcı olunduğu⁹

Evinde, okulda ya da yaşadığı çevrede istismara maruz kaldığında, kötü hislerden kurtulmak ve kendini daha iyi hissetmek için çocukların ne yaptığı (en yüksek oranda belirtilen on unsur)		istismara maruz kaldığında, paylaşılan, yardımcı olan kişiler (en yüksek oranda belirtilen dokuz unsur)		Bu kişilerin çocuğa nasıl yardımcı olduğu (en yüksek oranda belirtilen on unsur)	
Arkadaşlarıma anlatırım	3,8	Annem	27,0	Konuşarak	18,4
Annemle konuşurum/ anlatırım	3,6	Arkadaşım, arkadaşlarım	13,3	Öğüt veriyorlar	6,3
Müzik dinlerim	2,2	Babam	8,8	Dinliyorlar	6,0
Gezerim	1,8	Ailem	6,2	Her konuda yardımcı oluyorlar / yardımcı olmaya çalışıyorlar	3,9
Yalnız kalmak isterim	1,8	Ablam	5,0	Uyarırlar	1,6
Oyun oynarım	1,8	Ağabeyim	2,9	Teselli ediyorlar	1,2
Bilgisayar oynarım	1,6	Öğretmenim	1,5	Destek oluyorlar	1,0
Kitap okurum	1,5	Kardeşlerim	0,6	Koruyorlar	0,9
TV seyredirim	1,5	Diğer kişiler	0,5	Sevgi gösteriyorlar	0,8
Ağlarım	1,4			Moral verirler	0,7
Baz	2,216	Baz	2,216	Baz	2,216

Çocuklar, evinde, okulda ya da yaşadığı çevrede maruz kaldığı istismarın yarattığı hislerden yakınlarıyla konuşarak uzaklaşmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, müzik dinlemek, gezmek, oyun, bilgisayar, kitap okumak çocukların kötü hislerden kurtulmak için başvurdukları yöntemlerdir. Anne ve arkadaş bu noktada en çok paylaşımda bulunan kişiler olarak belirtilmiştir (Tablo 9).

Tablo 10 - İstismara maruz kalan çocukların okuldan yardım isteme oranları

Bugüne kadar istismara maruz kaldığında okul rehberlik servisi ya da herhangi bir öğretmenle paylaşılıp paylaşılmadığı	%	Bu paylaşımın faydasının olup olmadığı	%
Evet, okul rehberlik servisi ile	10,9	Evet	85,4
Evet, başka bir öğretmenim ile	8,8	Hayır	14,6
Hayır	80,3	*****	
Baz	2,216	Baz [Destek alan çocuklar]	437

9 Sonuçlar ağırlıklandırılmış veriler üzerindedir.

Bu bölümde ortaya çıkan önemli bir veri, çocukların herhangi bir istismar türüne maruz kaldıklarında, çok küçük bir oranının resmi/yetkili merciler ile paylaştıklarıdır. Çocukların yaklaşık % 20’si istismara uğradığını rehberlik servisi ya da başka bir öğretmeni ile paylaştığını; bu çocukların % 85’i de bu paylaşmanın kendisine faydalı olduğunu söylemiştir.

3.2.4 Çocukların İstismarı Önlemeye Yönelik Önerileri

Nicel araştırmanın son bölümünde çocuklara, “insanların çocuklara / gençlere istemedikleri şekillerde davranmalarını önlemek için neler yapılabileceği” sorulmuş ve “Üç öneride bulunmaları” istenmiştir.

Tablo 11 - Çocukların, çocuk / genç istismarını ve ihmalini önlemek için önerileri

Alınan üç önerinin ağırlıklı ortalaması alınmış, ilk 10 öneri aşağıda listelenmiştir.	%
Eğitim verilmeli / eğitilmeli	7,3
Çocukları iyi anlamalılar / tanımalılar / dinlemeliler	5,1
O kişiye ceza verilmeli / o kişi ikaz edilmeli	4,2
Sevgi ve saygı ile yaklaşılmalı	4,2
İyi davranmalılar	3,7
Dayak / kavga / şiddet / kötü söz olmamalı	3,2
Ailelerin bilinçli / okumuş olmalılar	2,0
Aile terbiyesi verilmeli / iyi yetiştirilmeli	2,0
Anlayışlı / hoşgörülü / düşünceli olmalılar	2,0
Aileler bilgilendirilmeli	0,8
Başka yok	17,9
Cevap vermek istemiyorum	37,1

Toplam Cevap	2,216
Baz	2,216

Görüşülen çocukların % 37’si bu konuda herhangi bir yanıt vermek istememiştir. “Eğitim verilmeli” tüm yanıtlar içinde en yüksek oranda söylenmiştir (Tablo 11).

4

Sonuçlar

Yukarıdaki bulgular ışığında, çocukların yaş ve deneyimleri itibarıyla istismar ile ilgili bir araştırma için nitel araştırma tekniklerinin daha uygun olduğu düşünülmektedir. Yapılan bu araştırma sonucunda, bütün katılımcıların değişen oranlarda da olsa istismara uğradıkları ve maruz kalınan ya da uygulanan davranışların büyük çoğunluğunun Dünya Sağlık Örgütü tanımına göre istismar olduğu ve BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme’deki bazı maddelerin ihlal edildiği yönünde veriler elde edilmiştir. Bu tür davranışların en önemli kaynakları yakın aile üyeleri, öğretmenler ve akranlardır.

Çocukların maruz kaldığı istismarın zararlı etkileri ve BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme kararları göz önüne alındığında, çocukları korumak ve “iyileştirmek” amacıyla, geniş anlamda toplumda hassasiyet yaratacak eğitim kampanyalarının başlatılması kaçınılmazdır. Bu şekilde bir farkındalık yaratıldıktan sonra, ailelerin, öğretmenlerin ve çocukların davranışlarını düzeltmek amacıyla gerekli adımlar atılmalıdır. Resmi kurumlar fiziksel/aşağılayıcı ceza anlayışının eğitim kurumlarında kabul edilemez olduğuna dair tüm ilgili sektörlerle açık bir mesaj vermelidir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin, anne-babaların ve çocukların anlayış ve tutumlarındaki değişiklikleri sağlamak için, olumlu disiplin yöntemleri kullanılmasını teşvik eden barışçı bir dünya görüşü yaratılmasına, sağlıklı gelecek için ihtiyaç duyulan yaklaşımın oluşturulmasına yol gösterecek pek çok veri araştırmanın kapsamlı raporunda yer almaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin önleyici çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Öneriler

Çocukları istismardan korumak ve aile içi şiddeti önlemek için yalnızca çocuklar ya da ailelerle çalışmak yetmez. Çeşitli alanlarda multidisipliner araştırmalar yapılması gerekir. Bu alanlar:

- Anne-babalar / Aileler
- Çocuklar- gençler
- Okullar / Öğretmenler / Eğitimciler
- Çocuk-ergen Ruh Sağlığı Çalışanları
- Devlet Politikası / Yasalar
- Resmi ve Özel Kurumlar / Sivil Toplum Örgütleri
- Hukuk Yolları / Polis
- Bilimsel Araştırmalar / Saha Araştırmaları
- Toplum
- Medyadır.

Çocuklara karşı olumsuz davranışların zararlı etkileri ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kararlarının yerine getirilmesinin gerekliliği göz önüne alındığında, istismardan çocukları korumak amacıyla, geniş anlamda toplumda hassasiyet yaratacak eğitim kampanyalarının başlatılması kaçınılmazdır. Bu şekilde bir farkındalık yaratılarak, ailelerin, öğretmenlerin ve çocukların davranışlarını olumlu yönde değiştirmek amacıyla gerekli adımlar atılmalıdır.

Çalışmalar çoğunlukla istismara maruz kalan bireye yönelik müdahalelere ve bu bireyin desteklenilmesine yoğunlaşmaktadır. Oysa istismar uygulayanın da rehabilite edilmesi şiddetin önlenmesi için son derece önemli ve gereklidir. Her iki tarafın ruh sağlığını düzeltebilecek etkili tekniklerden faydalanılmalıdır.

Çocuklara hizmet götüren eğitim, sağlık gibi her türlü kurum ve kuruluşta çalışanların; yerel yönetimlerin; sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın bu konuda duyarlılığının artırılması, bilimsel verilere dayalı planlar ile sorunu çözmeye yönelik somut adımlar atması ve belirlenen adımların uygulamaya geçirilmesinde kararlılıkla hareket edilmesi sorunun boyutlarının büyümesini önlemede elzem görülmektedir.

Bu araştırmanın önemli ve hassas bir konuda gerekli çalışmaların yapılabilmesi için bir kapı araladığı, eksik olan istatistikî bilgiler konusunda ışık tutacağı düşünülmektedir. Farklı boyutları olan bu geniş kapsamlı konunun detaylıca irdelenmesi ve alt boyutları için neden-sonuç ilişkisine dayalı bilgiler elde edilebilmesi için başka araştırmaların yapılması gerektiği açıktır. Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet ve Araştırması’nın sonraki araştırmalara ışık tutmasını dileriz.

Araştırmaya Katkı Sağlayanlar

ANA ARAŞTIRMA EKİBİ

Prof. Dr. Ümran Korkmazlar Oral (Ulusal Danışman)
Rachel Kabir (Uluslararası Danışman)

TNS Piar Araştırma Ekibi

Gülen Atakbek Guigaz (Araştırma Direktörü)
Bengi Özboyacı (Araştırma Müdürü)
Zeynep Büyükyazıcı (Araştırma Uzmanı)
A.Nihan Muti (Araştırma Uzmanı)

NİTEL ARAŞTIRMA EKİBİ

Çiğdem Ortalan (Nitel Araştırma Direktörü)

Moderatörler

Ayşegül Özgür
Semiha Feyzioğlu
Elif Yalt
Merve Zaimoğlu
Selin Sertgöz
Elif Tunç Özkan
Pınar Engin
Melisa Eyiakkan
Neyir Zerey
Gülbin Toklucu

NİCEL ARAŞTIRMA EKİBİ

Saha Ekibi

Murat Kutlu (Saha Çalışmaları Direktörü)

Saha Süpervizörleri

Sevim Gölge
Ali Sevindik
Sevinç Akdemir

Veri İşleme Süpervizörleri

Nezaket Köseoğlu (Veri İşleme Direktörü)
Bahadır Daylan (Yazılım Geliştirme Direktörü)
E. Azize Yörüktugal (Veri İşleme Uzmanı)

İstatistik Analiz Süpervizörleri

Armağan Dobrucalı (İstatistik Analiz Direktörü)
Ozan Oğuz (İstatistik Analiz Direktör Yardımcısı)
Nurgül Dalgıçlar (İstatistik Analiz Uzmanı)